Evolució de la superfície protegida dels espais Naturals de les Illes Pitiüses (Eivissa i Formentera)

Laura DEL VALLE, Ivan MURRAY i Guillem X. PONS

SHNB

SOCIETAT D'HISTÒRIA
NATURAL DE LES BALEARS

Del Valle, L., Murray, I. i Pons, G.X. 2017. Evolució de la superfície protegida dels espais Naturals de les Illes Pitiüses (Eivissa i Formentera). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears,* 60: 127-148. ISSN 0212-260X. Palma de Mallorca.

La gran biodiversitat i l'excepcional patrimoni natural de les Pitiüses, fa necessari el seu coneixement i conservació per determinar les necessitats de gestió i protecció, i d'aquesta manera garantir el seu futur. L'objectiu principal d'aquest estudi és l'anàlisi de l'evolució de la superfície protegida dels espais naturals de les illes Pitiüses i les anàlisis dels canvis de l'ocupació del sòl a la franja del primer quilòmetre de costa. El seu coneixement resulta clau per tal de plantejar la planificació i gestió dels espais naturals de les Pitiüses de cara al futur, tot tenint en compte que la pèrdua de biodiversitat és un dels principals problemes ecològics a escala planetària. La superfície inclosa a la Xarxa Natura 2000 (marina i terrestre) era de 32.137,77 ha el 2013 i aquestes augmentaren notablement el 2014 amb la incorporació de l'espai marí de Formentera i del Sud d'Eivissa (47.026,14 ha), de l'espai marí de Ponent i Nord d'Eivissa (47.162,02 ha) i de l'espai marí del Llevant d'Eivissa (19.158,84 ha). Nogensmenys, per a una adequada conservació es fa necessari l'aplicació de plans de gestió a cadascun dels espais naturals protegits i aquest aspecte ha resultat històricament un dels més problemàtics.
Paraules clau: *espais naturals protegits, pla de gestió, Illes Pitiüses, figures de protecció.*

EVOLUTION OF THE PROTECTED AREA OF THE NATURAL AREAS OF THE PITYUSIC ISLANDS (EIVISSA AND FORMENTERA). The Pityusic Islands host an exceptional natural heritage and biodiversity. Knowledge of biodiversity is crucial in order to determine the management and protection needs and in this way guarantee its future conservation. The main objective of this study is the analysis of the evolution of natural protected areas of Eivissa and Formentera, as well as the analysis of land cover in the coastal strip of the first kilometer. Since biodiversity loss is one of the main global ecological problems, this knowledge is fundamental for future planning and management of the natural areas of the Pityusics. In 2013, the area included in the Natura 2000 Network (marine and terrestrial) was 32,137.77 ha, which increased notably in 2014 with the incorporation of the marine area of Formentera and South of Eivissa (47,026.14 ha), the marine area of West and North of Eivissa (47,162.02 ha) and the marine area of the East of Eivissa (19,158.84 ha). Nonetheless, despite the expansion of protected areas, management plans are essential for their correct conservation and this issue has been historically troublesome.
Keywords: *Protected Natural Areas, management plan, Pityusic islands, protection classes.*

Laura DEL VALLE, Grup de Geologia i Paleontologia "Guillem Colom". Departament de Biologia. Universitat de les Illes Balears, Ctra. Valldemossa km 7.5, 07122 Palma (Illes Balears). Ivan MURRAY, Grup de recerca GIST. Departament de Geografia. Universitat de les Illes Balears. Guillem Xavier PONS, Grup de*

recerca BIOGEOMED, Departament de Geografia. Universitat de les Illes Balears.
**Corresponding author: lauradelvalle.geo@gmail.es.*

Recepció del manuscrit: 2-nov-17; revisió acceptada:30-des-17.

Introducció

El terme «biodiversitat» reflecteix la quantitat, la varietat i la variabilitat dels organismes vius. Inclou la diversitat dins de les espècies, entre espècies i entre ecosistemes. El concepte també abasta la manera en què aquesta diversitat canvia d'un lloc a un altre i amb el pas del temps. Indicadors com el nombre d'espècies d'una àrea determinada poden ajudar a fer un seguiment de determinats aspectes de la biodiversitat (Comissió Europea, 2011).

Europa compta amb una diversitat natural única, amb zones d'alta biodiversitat reconegudes a nivell mundial, com el Mediterrani (EEA, 2015). Les illes i les seves àrees marines properes a la costa constitueixen ecosistemes únics que sovint comprenen moltes espècies de plantes i animals que són endèmiques i no es troben en cap altre lloc de la Terra. El llegat d'una història evolutiva única, aquests ecosistemes són tresors irreemplaçables. També són clau per al manteniment, l'economia, el benestar i la identitat cultural de 600 milions d'illencs, una desena part de la població mundial.

Un efecte de la insularitat són les múltiples espècies endèmiques que es donen sota les particulars condicions de les illes i les Illes Balears són també un bon exemple (Pons i Palmer, 1996; Pons, 2015). Les espècies insulars també són úniques en la seva vulnerabilitat: de les 724 extincions d'animals registrades en els últims 400 anys, aproximadament la meitat eren espècies insulars. Durant el segle passat, la biodiversitat de les illes ha estat sotmesa a una intensa pressió per part d'espècies exòtiques invasores, el canvi d'hàbitats i la sobreexplotació, i, cada vegada més, pel canvi climàtic i la contaminació. Aquesta pressió també és molt sentida per les economies de les illes. Entre els països en desenvolupament més vulnerables, els petits Estats insulars en desenvolupament (amb les seves sigles en anglès, Small Island Developing States (SIDS)) depenen de la conservació i l'ús sostenible de la diversitat biològica de les illes per al seu desenvolupament sostenible (Convention on Biological Diversity, www.cbd.int/island/).

No obstant això, la pèrdua de diversitat biològica s'ha accelerat a nivells sense precedents, com passa també en altres parts del món. S'ha estimat que un 42% dels mamífers europeus, un 15% de les aus i el 45% de les papallones i els rèptils es troba en risc d'extinció (Soer, 2005). El Conveni sobre la Diversitat Biològica de Nacions Unides reconeix que la conservació de la biodiversitat és un interès comú de tota la humanitat i té una importància crítica per satisfer les seves necessitats bàsiques. Cal advertir que la principal potència mundial, els EUA, no ha ratificat el conveni i des de que es va llançar el 1992, la pèrdua de biodiversitat s'ha accelerat (Cardinale *et al.*, 2012).

La protecció d'espais d'alt valor ecològic són un instrument fonamental per a la conservació in situ de la biodiversitat. Aquests espais estan constituïts per aquelles àrees terrestres o marines que, en reconeixement als seus valors naturals excel·lents, estan específicament dedicades a la conservació de la natura i subjectes, per tant, a un règim jurídic especial per a la seva protecció; a més a més exerceixen una

funció decisiva per a la conservació dels ecosistemes i la supervivència de les espècies i per al manteniment dels processos ecològics, i dels béns i serveis ecosistèmics.

A nivell internacional, el seu marc actual de referència tècnic i normatiu respon a aquest nou paradigma global (Cardinale *et al.*, 2012). A Espanya, els espais protegits estan definits i regulats amb caràcter bàsic per la Llei 42/2007, de 13 de desembre, del Patrimoni Natural i de la Biodiversitat, (BOE núm. 299, de 14/12/2007) que els agrupa en tres tipus diferents, atenent als seus respectius marcs jurídics d'origen: Espais Naturals Protegits (ENP); Espais protegits Xarxa Natura 2000; Àrees protegides per instruments internacionals.

Les Illes Balears gaudeixen d'un patrimoni natural i una biodiversitat excepcionals, un tresor digne de conservar i conèixer profundament per poder determinar les necessitats de gestió i protecció que en garanteixin el futur (Servei de Protecció d'Espècies, 2015). En aquest sentit, els espais naturals protegits són una peça clau per a la conservació de la biodiversitat característica de les illes. Ara bé, per assegurar la conservació de diferents tipologies de zones dins d'una àrea concreta, no cal considerar només les figures de protecció estatals i autonòmiques, sinó que també s'han de considerar també les de nivells internacionals. Així, una de les xarxes internacionals més importants a nivell de la UE és la Xarxa Natura 2000, desenvolupada amb la finalitat d'assegurar la supervivència a llarg termini de les espècies i hàbitats més amenaçats d'Europa. La Xarxa Natura 2000 es centra en la conservació de la biodiversitat mitjançant la delimitació d'espais d'especial protecció amb les següents figures: Zones Especials de Conservació (ZEC) designades a partir de la Directiva Hàbitats (Directiva 92/43 / CEE) i Zones d' Especial Protecció per a les Aus (ZEPA) establerta a partir de la Directiva Aus (Directiva 79/409 / CEE).

D'altra banda, a l'àmbit estatal, segons la Llei 42/2007, de 13 de desembre, del Patrimoni Natural i de la Biodiversitat (BOE núm. 299, de 14/12/2007), els espais naturals protegits (Parcs Nacionals i Naturals, Reserves, Monuments Naturals, etc.) es poden definir com aquells espais del territori espanyol, incloses les aigües continentals i les marítimes, que compleixen amb algun d'aquests requisits: a) contenen sistemes o elements naturals representatius, singulars fràgils, amenaçats o d'especial interès ecològic, científic, paisatgístic, geològic o educatiu; b) estar dedicats a la protecció i manteniment de la diversitat biològica, de la geodiversitat i dels recursos naturals i culturals associats (art. 28). A l'àmbit autonòmic, la Llei 5/2005, del 26 de maig, per a la conservació dels espais de rellevància ambiental (LECO) (BOIB núm 85 del 04/06/2005) estableix que els espais naturals protegits són les zones terrestres i marines de les Illes Balears declarades com a tal en referència a la seva representativitat, singularitat, fragilitat o interès dels seus elements o sistemes naturals. Aquests espais inclouen els espais naturals protegits declarats d'acord amb les figures que estableix aquesta Llei i aquells pertanyents a la xarxa ecològica europea Natura 2000.

A més, una altra figura de protecció important en el context balear són les reserves marines, mesura específica per aconseguir un ús sostenible dels recursos marins amb l'elaboració d'un pla sectorial de pesca amb zones de protecció específiques on es restringeix l'activitat pesquera per motius biològics específics. La legislació sobre aquestes reserves és de

caràcter autonòmic, tot adequant-se al Protocol sobre les zones especialment protegides i la diversitat biològica de la Mediterrània (BOE núm 302, de 18 de desembre de 1999), i des del 1982 s'han declarat a l'arxipèlag un total de vuit reserves marines (sis a Mallorca, una a Menorca i una a les Pitiüses).

Exposat l'anterior, l'objectiu principal d'aquest estudi és el de mostrar l'evolució de la superfície marítima i terrestre protegida a les Pitiüses des de l'any 1995 al 2016, a nivell insular, així com per al subsistema Eivissa-Formentera, tot diferenciant entre les figures de protecció que apareixen a la Taula 1. A més, s'analitzen els canvis de l'ocupació del sòl a la franja del primer quilòmetre de costa, per observar el sòl sense protecció, "sòl en perill", del primer quilòmetre de costa i que entenem que es tracta de la zona de major vulnerabilitat atesos els efectes del canvi global.

Antecedents

Anteriorment s'han realitzat estudis semblant a aquest, en els que s'utilitzen indicadors sobre l'evolució d'àrees protegides dins l'àmbit de les Illes Balears. Els precedents els podem trobar a Llorente i Pons (1997), Pons i Moragues (2001; 2003), Blázquez *et al.* (2002) en els quals es realitzava un diagnòstic de la comunitat autònoma en termes ambientals i en les que apareixen el conjunt de normatives ambientals que fa referència a la protecció del territori. El treball de Carreras i Truyol (2009) realitza una exhaustiva anàlisi de l'evolució d'àrees protegides de Menorca, mentre que el de Murray (2010) analitzen l'evolució dels espais naturals protegits arreu de les Illes Balears en un estudi integrat d'indicadors de sostenibilitat. Més recentment, Balaguer *et al.* (2013a; 2013b) analitza l'evolució i tendències de la

Figura de Protecció Internacional (Patrimoni de la UNESCO)	Patrimoni de la Humanitat
Figures de Protecció Europea (Xarxa Natura 2000)	Lloc d'Interès Comunitari (LIC)
	Zonas de Especial Protecció per a les Aus (ZEPA)
Figures de Proteccíó estatals i de la Comunitat Autònoma presents a les Pitiüses	Parc Natural (PNN)
	Reserva Natural (RN)
	Área Natural d'Especial Interès (ANEI)
	Área Rural d'Interès Paisatgístic (ARIP)
	Área de Protecció Territorial - Costa (APT-C)
	Área Natural d'Alto Nivell de Protecció (AANP)
	Área Rural d'Interès Paisatgístic (ARIP-b)
	Reserva Marina

Taula 1. Resum amb les figures de protección presents a les Pitiüses.
Table 1. *Summary table of the environmental protection figures of the Pityusic Islands.*

protecció i gestió d'espais naturals protegits marítims i terrestres de Mallorca, en el marc dels indicadors de governança del Sistema d'Indicadors per a la Gestió Integrada de la Zona Costanera (CIZC).

Material i mètodes

L'anàlisi d'aquest treball es basa en l'evolució anual de les àrees protegides independentment que tinguin o no Pla de Gestió. Així, es tracta fonamentalment d'una anàlisi més de tipus quantitatiu en funció de la superfície protegida i no tant de caire qualitatiu, que hauria de aprofundir en la qualitat de la gestió dels espais protegits. Les dades s'han analitzat des de diversos punts de vista amb la finalitat d'obtenir una visió global de l'evolució i situació de la protecció dels espais naturals de les Pitiüses al llarg del període analitzat.

En primer lloc, es mostren les dades sobre la superfície protegida tant marina com terrestre sota alguna figura de protecció (Reserves Marines, Xarxa Natural 2000, etc.) així com la seva evolució amb la finalitat d'analitzar els efectes que han tingut algunes decisions polítiques autonòmiques en relació a la superfície protegida i alguns aspectes qualitatius de la seva protecció, particularment en relació a l'edificabilitat en aquests espais. Les fonts per a la realització d'aquesta part del treball han estat diverses. Així, s'ha consultat la legislació (lleis, decrets, acords de Govern, el Butlletí Oficial de l'Estat (BOE), el Bolletí Oficial de les Illes Balears (BOIB), Pla Territorial d'Eivissa, i també s'ha consultat la legislació i normativa de l'àmbit europeu relativa a la Xarxa Natura 2000 i del Comitè de Patrimoni Mundial de la UNESCO. A més, s'han consultat diverses webs especialitzades en informació ambiental i de la Xarxa Natura 2000 (Banc de Dades de la Naturalesa –MAPAMA, 2017).

En segon lloc, es realitza una anàlisi dels canvis d'ocupació del sòl entre 1990 i 2012, i del grau de protecció en el primer quilòmetre de costa a les Pitiüses el 2016. Mitjançant tècniques de geoprocessament i anàlisi espacial – amb el programa SIG (Sistemes d'Informació Geogràfica) ArcGIS- es calcula el que hem definit com a "sòl en perill", entenent aquest com aquell que no està artificialitzat però tampoc està protegit sota les figures de la Xarxa Natura 2000, Àrea de Protecció Territorial Costera, ANEI o ARIP. Primer de tot, s'ha procedit a la confecció d'un buffer del primer quilòmetre de costa a partir de la *shapefile* de la línia de costa (IHM, 2015). La cartografia de les àrees protegides ha estat proporcionada per la Conselleria de Mobilitat i Ordenació del Territori del Govern de les Illes Balears, el Consell d'Eivissa, Consell de Formentera, i del Banc de Dades de la Naturalesa (Conselleria de Mobilitat i Ordenació del Territori, 2007, 2008; Consell d'Eivissa i Formentera, 2008; Consell de Formentera, 2010; MAPAMA, 2017). Per tal de no cometre doble comptabilitat d'una àrea protegida per diverses figures de protecció, les capes d'informació geogràfica s'han tractat per tal d'aconseguir les següents tipologies de protecció: APT-C (Àrea de Protecció Territorial Costanera) no integrada en Xarxa Natura 2000; APT-C integrada en Xarxa Natura 2000; Xarxa Natura 2000 que no forma part de l'APT-C; sòl protegit (ANEI, AANP, ARIP, ARIP-B) que no està integrat ni a la Xarxa Natura 2000 ni en l'APT-C. A continuació, s'han seleccionat les cobertes del sòl de la tipologia artificial procedents de les shapefiles del Corine Land Cover 1990 i

2012 ubicades a la franja costanera (IGN, 2011, 2015). Finalment, mitjançant tècniques de geoprocessament s'ha obtingut aquella superfície dins el buffer d'1 km de la costa que no estava ni urbanitzat ni protegit, al qual hem definit com a sòl sense protecció, i que per tant podríem qualificar com "sòl en perill".

Resultats i discussió

Evolució de la superfície protegida

La superfície inclosa en la Xarxa Natura 2000, marina i terrestre de l'illa d'Eivissa el 2014 era de 32.137,77 hectàrees, de les quals 20.926,85 hectàrees són LIC i ZEPA i 11.210,92 hectàrees són només LIC (Fig. 1A). L'any 2014 es van afegir les ZEPA: ZEPA ES0000515 - Espai marí de Formentera i del sud d'Eivissa (47.026,14 ha); ZEPA ES0000516 - Espai marí del Ponent i nord d'Eivissa (47.162,02 ha); i la ES0000517 - Espai marí del llevant d'Eivissa (19.158,84 ha) (Fig. 1B). Amb la inclusió d'aquests espais marins protegits la superfície protegida d'Eivissa i Formentera es va incrementar notablement. L'increment de la superfície marina protegida amb aquestes figures respon a les pressions que bona part de la societat illenca, articulada en torn a l'Aliança Mar Blava, ha exercit per tal de protegir el ecosistemes marins front a l'amenaça de prospeccions petrolieres (EP, 2014). Pel que fa a les ANEI i AANP que es reparteixen entre les Pitiüses, Eivissa compta amb un total d'onze que es van veure incrementades en 331,78 ha el 2008 fins assolir 20.237 hectàrees; i Formentera amb vuit àrees d'especial protecció suma 3.561,4 ha (Taula 2).

Nogensmenys, cal advertir que malgrat el fet que Eivissa i Formentera compten amb un 35,39% i 43,15% del territori sota

Illa	Nom ANEI
Eivissa	Puig de Mussona i Puig de s'Eixeró
	Cap Llibrell
	Ses Salines
	Cala Jondal
	Cap Llentrisca-Sa Talaiassa
	Cala Compte - Cala Bassa
	Serra Grossa
	Del Puig d'en Basseta al Puig d'en Mussons
	Àrees Naturals dels Amunts d'Eivissa
	Massís de Sant Carles
	Serra de Sa Cova i Puig de Palleu
	Illots
Formentera	Ses Salines - s'Estany Pudent
	S'Estany des Peix
	Es Cap Alt
	Cap de Barbaria
	Es Pi d'en Català
	Platja de Migjorn i Costa de Tramuntana
	La Mola
	Punta Prima
	Illots

Taula 2. Àrees Naturals d'Especial Interès (ANEI) segon el llistat de la LEN 1991.
Table 2. *Natural Areas of Special Interest (ANEI) according to the LEN 1991.*

figures d'alta protecció ambiental respectivament, això no vol dir que aquests espais naturals no estiguin subjectes a conflictes i pertorbacions socioecològiques. En aquest sentit, cal subratllar que més enllà del fet quantitatiu, des d'un punt de vista qualitatiu, les condicions i regles del joc que afecten a les àrees naturals d'especial protecció han variat de manera substancial des de la seva constitució. Així, des de la promulgació de la LEN al 1991 (Llei 1/1991, de 30 de gener, d'espais naturals i de règim urbanístic de les àrees d'especial protecció de les Illes Balears. BOIB Núm. 31 de 09/03/1991), els criteris de protecció, fonamentalment pel que fa a la permissivitat sobre l'edificació en aquests espais, ha fluctuat en funció dels interessos econòmics i polítics del moment. D'aquesta manera, s'han dut a terme importants reduccions en els criteris de protecció com va passar amb la modificació de la LEN el 1992 (Llei 7/1992, de 23 de desembre, de

modificació de determinats articles de la Llei 1/1991, de 30 de gener, d'Espais Naturals i de Règim Urbanístic de les Àrees de especial protecció de les Illes Balears. BOIB núm. 8 del 19/01/1993), que rebaixava les superfícies mínimes a efectes d'edificabilitat.

Posteriorment, el govern del Primer Pacte de Progrés (1999-2003) va dictar la Llei 9/1999, del 6 d'octubre, de mesures cautelars i d'emergència relativa a l'ordenació del territori i l'urbanisme a les Illes Balears (BOIB núm. 128 del 12/10/1999) que establí la inedificabilitat en ANEI pel conjunt de l'arxipèlag. Llavors, amb la derrota electoral dels partits d'esquerra i la formació d'un nou govern conservador presidit per Jaume Matas (2003-2007) es varen posar en marxa tot un seguit de polítiques desenvolupistes que desmantellaven les polítiques més avançades en matèria socioecològica del govern anterior, tot destacant la derogació de l'anomenada ecotaxa. Entre aquells paquets de mesures desenvolupistes destaca la rebaixa de la protecció de les ANEI d'Eivissa i Formentera mitjançant la Llei 10/2003, de 22 de desembre de mesures tributàries i administratives (BOIB núm. 179 del 29/12/2003), segons la qual es podia tornar a edificar en ANEI. I, una vegada més amb un nou canvi de govern, amb la formació del Segon Pacte de Progrés (2007-2011), l'edificabilitat a les ANEI va ser de nou revertida mitjançant el Decret Llei 1/2007, de 23 de novembre, de mesures cautelars fins a l'aprovació de normes de protecció d'àrees d'especial valor ambiental per a les Illes Balears (BOIB núm. 176 del 24/11/2007) i la posterior Llei 4/2008, de 14 de maig, de mesures urgents per a un desenvolupament territorial sostenible a les Illes Balears (BOIB núm. 68 del 17/05/2008).

Emperò, de nou amb la constitució del govern conservador presidit per José Ramón Bauzá (2011-2015), l'edificabilitat en ANEI va tornar a ser restituïda la Llei 7/2012, de 13 de juny, de mesures urgents per a l'ordenació urbanística sostenible (BOIB núm. 91 del 23/06/2012). Finalment, en el marc d'un nou canvi de govern amb la formació del tercer Pacte de Progrés (2015-2019), s'ha enregistrat l'últim episodi segons el qual s'ha tornat a suprimir l'edificabilitat en ANEI mitjançant l'aprovació del Decret llei 1/2016, de 12 de gener, de mesures urgents en matèria urbanística (BOIB núm. 6 de 13/02 / 2016) (Ferrer, 2016). Tal com es pot comprovar a partir de les fluctuacions normatives, la protecció dels espais naturals a Eivissa i

Municipi	Total Protegit (ha)	AANP (ha)	ANEI (ha) (no AANP)	ARIP-ARIP B (ha)	ZEPA (ha)	LIC (ha)	Parc Natural (ha)	Reserva Natural (ha)
Eivissa	267,99	56,97	210,98			193,86		
Sant Antoni de Portmany	6.795,01	1.290,13	3.422,77	2.082,11	535,95	1.608,25		
Sant Joan de Labritja	7.425,37	1.473,07	3.885,32	2.013,12	146,93	2.863,06		
Sant Josep de sa Talaia	8.173,58	3.028,75	5.032,78	36,31	1.796,08	2.632,15	1.283,46	515,50
Santa Eulària des Riu	2.777,03	526,89	1.310,35	939,79	66,57	67,17		
Formentera	3.641,38	1.735,13	1.826,26		3.034,36	3.049,40	448,69	660,58

Taula 3. Relació superfície terrestre protegida i figures de protecció a nivell municipal, 2014 (unitat: ha). Font: SITIBSA.

Table 3*. Protected areas by protection figures at municipal level, 2014 (unit: ha).*

Formentera s'ha caracteritzat fonamentalment per una situació erràtica que clarament no afavoreix l'objectiu prioritari pel qual s'han constituït aquests espais, que és el de la conservació de la biodiversitat (Taula 3).

A la Fig. 1. es pot apreciar l'efecte de les polítiques adoptades pels diferents governs en relació a la protecció dels espais mitjançant les figures de Parc Natural i Reserva Natural. Els principals punts d'inflexió de protecció dels espais naturals a tenir en consideració a Eivissa i Formentera són els següents:

Resum històric cronològic

El 1995 es va declarar la Reserva Natural de ses Salines mitjançant la Llei 26/1995, de 31 de juliol, per la qual es declara Reserva Natural de les Salines d'Eivissa ("Ses Salines"), les illes des Freus i les Salines de Formentera (BOE núm. 182 del 01/08/1995).

El 1999 es va declarar la Reserva Marina dels Freus d'Eivissa i Formentera mitjançant el Decret 63/1999, de 28 de maig, pel qual s'estableix la reserva marina dels Freus d'Eivissa i Formentera (BOCAIB núm. 74, de l' 8 de juny de 1999). Es poden distingir quatre zones amb diferents graus de protecció. La zona de protecció màxima (reserva integral) està situada a l'est de l'illot de s'Espardell, on es prohibeix qualsevol extracció de recursos així com l'ancoratge i la immersió amb escafandre autònoma.

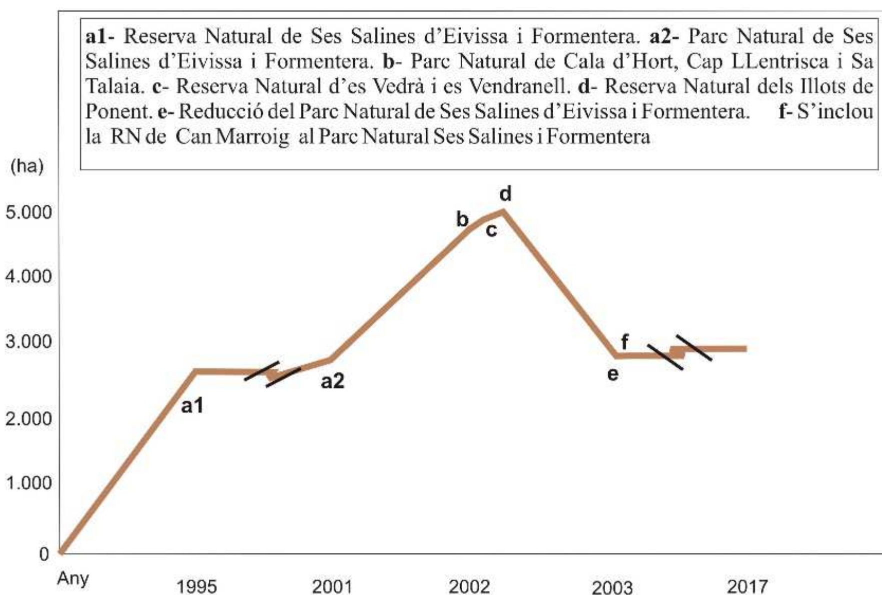
El 27 d'agost de 1999 el Consell de Govern acordà iniciar la tramitació del Pla d'Ordenació dels recursos naturals de Cala d'Hort, Cap Llentrisca i Sa Talaia, es Vedrà i Vedranell i dels illots de Ponent, que fou aprovat inicialment el 29 de juny de 2001.

A les Pitiüses el primer parc natural va ser declarat el 2001, amb el Parc Natural de ses Salines i Formentera d'una extensió de 16.780,32 ha, de les quals 2.752,82 eren terrestres i 14.027,50 marines (BOIB núm. 156, de 29/12/2001).

El 2002, la superfície protegida va augmentar amb la declaració del Parc Natural de Cala d'Hort, Cap Llentrisca i Sa Talaia (2.773,72 ha), les Reserves Naturals des Vedrà i es Vedranell (79,31 ha) i les illes de Ponent (153,39 ha), amb un total de 18.530,98 ha protegides (Decret 24/2002, de 15 de febrer. BOIB núm. 48 de 20/04/2002).

Amb l'entrada en vigor de la Llei 10/2003 es desclassificaren per primer cop a les Balears espais naturals protegits amb figures de les lleis bàsiques estatals de conservació de la naturalesa: Llei 4/89 de Conservació dels Espais Naturals i de la Flora i fauna Silvestres, reemplaçada per la Llei 42/2007 del Patrimoni Natural i Biodiversitat (Murray, 2010). La llei 10/2003, va suposar un punt d'inflexió negatiu amb referència a l'evolució de la superfície protegida de les illes. Aquesta llei coneguda també com a Llei d'Acompanyament dels Pressupostos, té com a finalitat original tal com apareix a l'exposició de motius de dita llei: "... completar la Llei de Pressuposts i constituir, amb aquesta, una unitat d'acció racional per complir els objectius de política econòmica, raó que justifica que és tramitin simultàniament amb les lleis de pressupostos generals. Aquesta llei respon a aquesta finalitat i, en aquest sentit, recull bàsicament aspectes de caràcter tributari i d'acció administrativa".

Així, amb una llei que no té res a veure amb els tràmits ordinaris que han d'acompanyar el debat públic i els requisits legals sobre la protecció de la biodiversitat, es va dur a terme una alteració profunda de la situació que regulaven els espais naturals

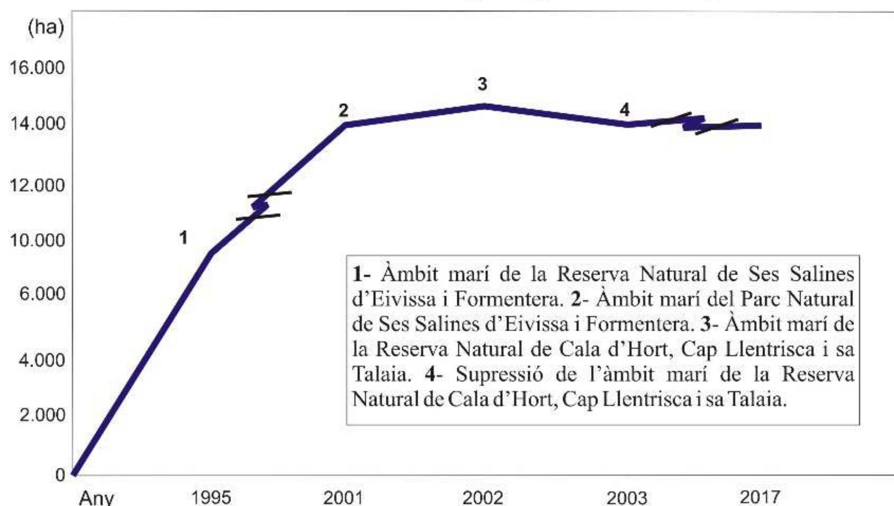

Fig. 1. Evolució de la superfície terrestre (A) i marítima (B) protegida a Eivissa i Formentera, 1995-2017.

Fig. 1. *Evolution of the terrestrial (A) and marine (B) protected areas in Eivissa and Formentera, 1995-2017.*

protegits. Juntament amb els aspectes de caràcter tributari i econòmico-administratiu, es va aprofitar per la via més ràpida, introduir tot un seguit de mesures que afectaven a diferents parcs naturals de les illes i canvis en els usos permesos en sòl rústic protegit.

Pel que fa a la reducció dels espais naturals protegits, la Llei 10/2003 va desprotegir 17.076,11 ha de dos Parcs Naturals de les Illes Balears: Parc Natural de la Península de Llevant (Mallorca) i Parc Natural de Cala d'Hort, Cap Llentrisca i sa Talaia. Aquest darrer va quedar limitat a l'extensió de les finques públiques propietat de la comunitat autònoma de les Illes Balears o del Consell Insular d'Eivissa i Formentera. Es van mantenir les Reserves Naturals des Vedrà, des Vedranell i dels illots des Ponent, d'acord amb la delimitació i el règim jurídic establert en el Decret 24/2002 (Murray, 2010).

Denominació	*Tipus*	*Data*	*Superficie (ha)*	*CODI*
Es Vedrà- es Vedranell	LIC i ZEPA (86% marí)	28/07/2000	635,74	ES0000078
Tagomago	LIC i ZEPA (88% marí)	28/07/2000	554,25	ES0000082
Ses Salines de Eivissa i Formentera	LIC i ZEPA (82% marí)	28/07/2000	16.435,01	ES0000084
Costa dels Amunts	LIC i ZEPA	28/07/2000	694,68	ES0000241
Illots de Santa Eulària, Rodona i es Canà	LIC i ZEPA (88% marí)	28/07/2000	70,19	ES0000242
Illes de Ponent d'Eivissa	LIC i ZEPA (93% marí)	28/07/2000	2.536,98	ES5310023
La Mola	LIC i ZEPA (50% marí)	28/07/2000	2.181.23	ES5310024
Cap de Barbaria	LIC i ZEPA (61% marí)	28/07/2000	2.476,56	ES5310025
Porroig	LIC	28/07/2000	113,39	ES5310031
Cap Llentrisca - Sa Talaia	LIC	28/07/2000	3.090,71	ES5310032
Xarraca	LIC	28/07/2000	771,13	ES5310033
Serra Grossa	LIC	28/07/2000	1.175,57	ES5310034
Costa de l'oest d'Eivissa	LIC (marí)	06/04/2006	1.272,72	ES5310104
Els Amunts d'Eivissa	LIC (10% marí)	06/04/2006	1.462,34	ES5310105
Àrea Marina de ses Margalides	LIC (99% marí)	06/04/2006	98,62	ES5310106
Àrea Marina de Tagomago	LIC (marí)	06/04/2006	745,30	ES5310107
Àrea Marina del Cap Martinet	LIC (marí)	06/04/2006	553,08	ES5310108
Àrea marina de Cala Saona	LIC (marí)	06/04/2006	442,15	ES5310109
Àrea marina de platja de Tramuntana	LIC (marí)	06/04/2006	1.407,64	ES5310110
Àrea marina de platja de Migjorn	LIC (marí)	06/04/2006	2.010,49	ES5310111
Nord de Sant Joan	LIC (24% marí)	06/04/2006	1.928,06	ES5310112
Bassa de Formentera	LIC	07/10/2010	5,6	ES5310123
Bassa de Sant Francesc (Formentera)	LIC	07/10/2010	0,4	ES5310124
Espai marí del llevant d'Eivissa	ZEPA (marí)	17/07/20147	19.166,90	ES0000517
Espai marí del ponent i nord d'Eivissa	ZEPA (marí)	17/07/20147	47.181,10	ES0000516
Espai marí de Formentera i del sud d'Eivissa	ZEPA (marí)	17/07/20147	46.431,20	ES0000515

Taula 4. Resum del espais declarats LIC o ZEPA de les Pitiüses (Xarxa Natura 2000), data de l'alta, superfície en ha i codi.
***Table 4**. Summary table of the area included in the Red Natura 2000, code and date of registration.*

(continuació taula 4)
Acord del Consell de Govern de 28 de juliol de 2000, pel qual es dona conformitat a la llista de Llocs d'Interès Comunitari (LIC) i a l'Inici dels tràmits per a la declaració de Zones d'Especial Protecció per les Aus (ZEPA)
Decret 29/2006, de 24 de març, pel qual s'aprova l'ampliació de la llista de Llocs d'Importància Comunitària (LIC) i es declaren més Zones d'Especial Protecció per a les aus (ZEPA) a l'àmbit de les Illes Balears (BOIB núm. 51 EXT. de 6/04/2006).
Acord del Consell de Govern de 24 de setembre de 2010, sobre l'aprovació de l'ampliació de la llista de llocs d'importància comunitària (LIC) quant a l'hàbitat 'Basses temporals mediterrànies' (BOIB núm. 145 de 7/10/2010)
Orden AAA/1260/2014, de 9 de julio, por la que se declaran Zonas de Especial Protección para las Aves en aguas marinas españolas (BOE núm. 173 de 17/07/2014).

El 2014, es van declarar tres ZEPA marines amb una extensió de 112.771,13 hectàrees, tot cobrint pràcticament tot l'espai marí d'Eivissa i Formentera (Fig. 2).

L'11 de novembre de 2015 se va instar el Govern de les Illes Balears, mitjançant una proposició no de llei, que fou aprovada per unanimitat al Parlament de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, declarar l'illa de Tagomago i els illots de Llevant com a Reserva Natural i Marina. Aquests espais insulars estan declarats des del juliol del 2000 com a LIC i ZEPA (Taula 4 i 5).

Finalment, podem destacar la declaració per part de la UNESCO d'Eivissa com a "Ciutat Patrimoni de la Humanitat”" el 4 de desembre de 1999. Cal subratllar que e entre els béns declarats patrimoni de la humanitat, a més de les muralles renaixentistes, l'acròpolis de Dalt Vila, la necròpolis fenicio-púnica des Puig des Molins, o l'assentament fenici de sa Caleta (Rullan, 2006), destaca la protecció de les praderies de *Posidonia oceanica*. Aquesta pradera és un ecosistema d'alt valor ecològic i alhora es troba fortament amenaçat (Díaz i Marbà, 2009), motiu pel qual s'ha activat el projecte *Save Posidonia*. En el marc d'aquest projecte s'ha iniciat la cartografia de les praderes de posidònia. En qualsevol cas, cal advertir que la superfície marina protegida de *Posidonia oceanica* no està representada a la Fig. 1 a causa de la manca de delimitació geogràfica.

Denominació	*Tipus*	*Superficie (ha)*
Illeta de Cala Salada	Proposta ZEPA	0,69
Illa d'en Calders	Proposta ZEPA	2,78
Des de Punta Prima a Cala en Baster	Proposta ZEPA	41,95

Taula 5. Proposta d'ampliació de ZEPAS a les Pitiüses de 2017.
Table 5*. ZEPAS' enlargement proposal for the Pitiüses in 2017.*
Acord del Consell de Govern de 17 de març de 2017 pel que s'inicia el procediment de declaració de noves zones d'especial protecció per a les aus (ZEPA) i d'ampliació de la superfície d'algunes de les existents en l'àmbit de les Illes Balears (BOIB núm. 2753 de 18/03/2017).

Parc Natural de Ses Salines d'Eivissa i Formentera

Des del punt de vista històric, Mayol (2010) realitzà una anàlisi exhaustiva de la protecció d'espais natural de les Balears.

Des del 1977, ses Salines d'Eivissa i Formentera foren objecte d'importants mobilitzacions socials que reclamaven la seva protecció front a la seva urbanització i la seva gestió com espais naturals protegits. Emperò, aquests espais no entraven dins de les previsions proteccionistes dels governs

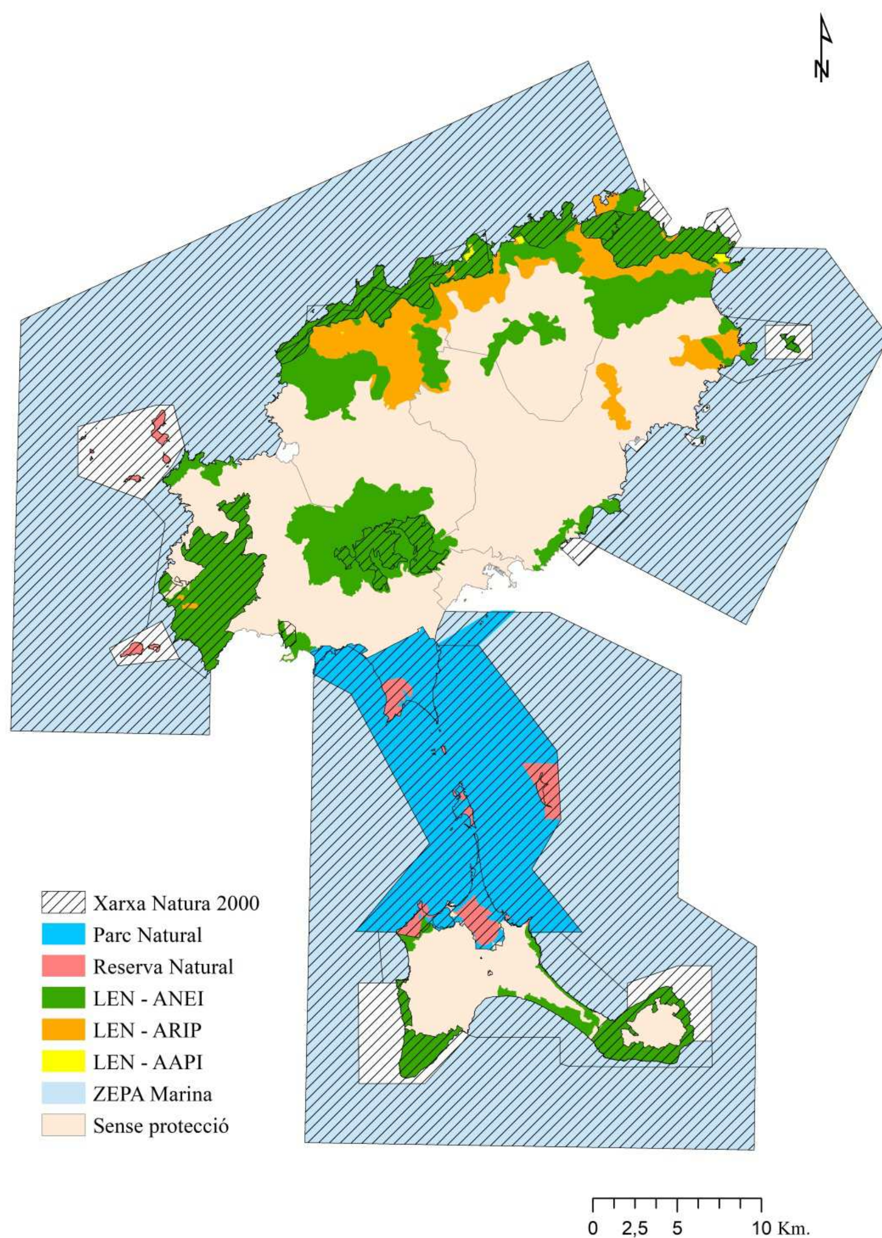

Fig. 2. Mapa de les àrees naturals protegides i tipus de protecció de les Illes Pitiüses, 2017.
***Fig. 2**. Map of the natural protected areas and type of protection of the Illes Pitiüses, 2017.*

de la CAIB que sempre havien estat en mans de la dreta i els seus dos principals capitosts, Matutes i Cañellas eren els promotors de la seva urbanització (Manresa, 1998; Ferrer, 2003).

L'any 1975, la propietat projectà una ocupació urbano-turística important, que hauria inclòs la zona costanera i dunar, àrees de pinar i garriga, els mateixos estanys i més de 30.000 places residencials. El 1977 es constituí la Comissió de Defensa de ses Salines de l'Institut d'Estudis Eivissencs, que immediatament trobà ressò en el sector naturalista, alguns professionals de l'arquitectura, l'esquerra i bona part dels intel·lectuals pitiüsos. Mesos després de l'ocupació de sa Dragonera a Mallorca, es celebrà la primera gran manifestació a Vila (29/10/1977), que el *Diario de Ibiza* interpretava com el despertar del poble pitiús. Posteriorment començaren a promulgar-se tot un seguit de normes de caràcter supramunicipal que pretenia paralitzar el projecte d'urbanització que estava emparat per la normativa urbanística de l'Ajuntament de Sant Josep de sa Talaia. Així, la Comissió Provincial d'Urbanisme del Consell General Interinsular (CGI) rebutjà el projecte per defectes formals i es protegí provisionalment la zona. Quan s'inicià l'autonomia el 1983, el primer govern autonòmic presidit per Gabriel Cañellas aprovà la Llei 1/1984, de 14 de març, d'Ordenació i Protecció d'Àrees Naturals d'Interès Especial (BOCAIB núm.7 de 09/05/1984), forçat pels partits de l'oposició, la mobilització social i pel decisiu vot favorable a la llei d'Unió Mallorquina, que aleshores era soci de govern d'Alianza Popular. Llavors, la delimitació de les ANEI es desplegà mitjançant normes específiques que en el cas de ses Salines es materialitzà en la Llei 5/1985, de 2 de maig, de declaració de Ses Salines d'Eivissa i Formentera i illots intermedis com a àrea natural d'interès especial (BOCAIB núm. 15 de 30/05/1985). Emperò, l'aplicació de la figura d'ANEI el 1985 deixà desprotegits en gran part el puig del Falcó, es Corb Marí i l'àrea de sa Sal Rossa, que en els dos darrers casos foren objecte d'urbanització. Posteriorment, degut al fet que Matutes i Cañellas tenien propietats a la zona, aquestes foren també excloses del catàleg d'espais naturals de protecció recomanada per la disposició addicional tercera de la modificació de la LEN, Llei 7/1992 (Manresa, 1998; Ferrer, 2003).

Davant la impossibilitat de protegir la zona, on els principals polítics de l'arxipèlag tenien interessos empresarials, el govern estatal en mans del PSOE, promogué la protecció per llei de ses Salines com a reserva natural mitjançant la llei 26/1995, de 31 de juliol (BOE de 182 de 01/08/1995) (Taula 6). En contra de la seva protecció, el govern de Cañellas hi presentà recurs d'inconstitucionalitat. El Tribunal Constitucional estimà el recurs del Govern Balear contra la reserva natural declarada pel Govern de l'Estat, però establí una clàusula jurídicament sorprenent: l'efecte anul·latori de la sentència sobre la reserva quedava diferit fins al moment en què l'Administració autonòmica, reconeguda com a competent, hagués adoptat les mesures que garantissin la protecció de l'indret. D'aquesta manera l'alt tribunal posava els valors ambientals per damunt dels interessos immobiliaris dels influents Matutes i Cañellas. Al cap de poc temps, Cañellas hagué de dimitir pel cas de corrupció del Túnel de Sóller, mentre que Matutes exercia el càrrec de president de la Comissió d'Assumptes Exteriors, Seguretat i Política de Defensa de la Comissió Europea. Arran de les

eleccions autonòmiques i municipals de 1999, el canvi de color polític en el Govern de la CAIB i del Consell d'Eivissa i Formentera, amb la constitució de l'anomenat primer Pacte de Progrés, va permetre que finalment el Govern de les Illes Balears declaràs Ses Salines com a Parc Natural (Llei 17/2001, de 19 de desembre, de protecció ambiental de ses Salines d'Eivissa i Formentera. BOIB núm.156 de 29/12/2001(Mayol, 2010).

Parc Natural de Cala d'Hort, Cap Llentrisca i sa Talaia

L'altra Parc Natural, el de Cala d'Hort, és una àrea del sud-oest d'Eivissa, el topònim de la qual s'ha estès per denominar un gran espai del terme de Sant Josep, que inclou els vessants meridionals i occidentals de sa Talaiassa, fins a la costa i els illots. Tal com indica Mayol (2010), els anys noranta, es planificà la construcció d'un camp de golf, amb oferta residencial, que focalitzà una gran oposició. Malgrat que és l'eix d'una gran manifestació popular a la primavera de 1999, l'empresa va obtenir els permisos del Consell i la llicència municipal per endegar les obres. El Govern de Progrés acabat de constituir trobà un procediment per aturar les màquines mitjançant l'inici d'un Pla d'Ordenació de Recursos Naturals el mes de juny de 2001, als quals la llei dóna prevalença sobre els instruments urbanístics. Aleshores, les forces conservadores iniciaren a Eivissa un procés similar al que protagonitzà la dreta político-emprasarial mallorquina en contra de la declaració del Parc Natural de la península de Llevant. Aquella mobilització reaccionària va tenir un ressò fins i tot superior al de Mallorca, a causa de la gran fragmentació de la propietat rural pitiüsa. Llavors, la zona fou declarada com a Parc Natural el 2002 (Decret 24/2002, de 15 de febrer, pel qual es declara el Parc Natural de Cala d'Hort, Cap Llentrisca i sa Talaia, i les Reserves Naturals des Vedrà, es Vedranell i dels Illots de Ponent. BOIB núm.23 de 21/02/2002) (Taula 6).

Nom	Any declaració	Superfície inicial (ha)	Modificacions	Superfície 2013 (ha)
RN Ses Salines de Eivissa i Formentera	1995	11.231,5 ha en total de les quals 2.623,3 ha són terrestres i 8.608,2 ha marines		
PN Ses Salines de Eivissa i Formentera	2001	16.780 ha en total de les quals són 2.752 terrestres i 14.028 marines		
PN Cala d'Hort, Cap Llentrisca i sa Talaia	2002	2.773,72 ha en total de les quals 2.209,15 són terrestres	2003	La superfície marina es va desprotegir en la seva totalitat i la terrestre reduïda a 0,51 ha.
RN Es Vedrà-Es Vedranell	2002	79,31 ha terrestres		Invariable
RN Illots de Ponent	2002	153,39 ha terrestres		Invariable
RN de Can Marroig (Formentera)	2003	127, 66 ha	2003	Invariable. Canvia d'estatus com a Reserva Natural

Taula 6. Figures de protecció dels espais naturals i els seus canvis.
Table 6*. Protection classes of natural protected areas and their changes.*

	CLC 1990		CLC 2012		Canvi 1990-2012	
	ha	%	ha	%	ha	%
Sòl artificial	1.315,44	6,74	2.115,26	10,84	799,83	60,80
Sòl agrícola	5.542,54	28,41	3.853,23	19,75	-1.689,31	-30,48
Sòl forestal i semi-natural	11.853,22	60,76	12.758,02	65,40	904,80	7,63
Zonas humides	308,70	1,58	302,33	1,55	-6,37	-2,06
Superfícies d'aigua	487,90	2,50	478,95	2,46	-8,95	-1,83
Total	19.507,80		19.507,80			

Taula 7. Canvis de cobertes del sòl a Eivissa i Formentera a la franja d'1 km de costa, 1990-2012.
Table 7. *Land cover changes in Eivissa and Formentera in the 1st km coastal strip, 1990 – 2012.*

La forta batalla dels lobby hoteler, grans propietaris i constructors contra el govern del Pacte de Progrés fructificà en l'ascens de Jaume Matas com a president del govern autonòmic de 2003, format per l'aliança entre el Partit Popular i Unió Mallorquina. Avui dia, bona part dels alts càrrecs d'aquell govern han estat jutjats per corrupció. La derogació de l'ecotaxa i l'eliminació dels parcs naturals foren les principals promeses electorals de Matas. Així doncs, mitjançant la Llei d'Acompanyament dels pressuposts de 2003, es desmuntà el Parc Natural de Cala d'Hort, que passà de 2.208,8 ha terrestres a tan sols 0,5 ha que coincideixen amb la finca de propietat pública, la zona marina quedà totalment desprotegida, mentre que els illots qualificats com reserva natural restaren protegits.

Canvis en l'ocupació del sòl a la costa

La franja costanera ha estat un dels principals recursos de la indústria turística i la seva destrucció per la urbanització és l'emblema de la *balearització*. D'altra banda, cal advertir que els espais litorals són particularment vulnerables als impactes del canvi global, motiu pel qual des dels àmbits científics es propugna el desplegament de sistemes de gestió costanera integrada (Farinós, 2011). A les Pitiüses destaca el fet que el 1990 ja hi havia un 6,74% del primer quilòmetre de costa urbanitzat que es localitzava fonamenttalment en torn a la badia de Sant Antoni, Port d'Eivissa, Santa Eulària, Platja d'en Bossa i Cala Tarida i es Pujols a Formentera. Si aleshores el grau de transformació del litoral ja era prou elevat, entre 1990 i 2012 aquest ha augmentat en un 60,8% fins assolir el 10,84% (Taula 7). Això ens porta a confirmar que des que es va aprovar la Llei 22/1988, 28 de juliol, de Costes i es van començar a prendre suposadament mesures urbanístiques i d'ordenació del territori democràtiques que teòricament havien de contenir la *balearització*, la superfície urbanitzada al ja castigat litoral insular ha estat gairebé tan alarmant com en els anys del desenvolupisme autoritari.

Malgrat l'elevada urbanització costanera d'Eivissa i Formentera, tal com es pot observar a la taula 8 i la Fig. 3, es pot destacar el fet que la franja del primer quilòmetre de costa gaudeix d'un elevat grau de protecció. D'aquesta manera, si considerem les Àrees de Protecció Territorial Costera, les àrees de la Xarxa Natura 2000 i el sòl protegit, podem con-

	Sòl Artificial	APT-C (XN 2000)	APT-C (no XN 2000)	XN 2000 (no APT-C)	SR Protegit (no XN 2000 ni APT-C)	Sense Protecció
	% sobre total municipi	% sobre total municipi	% sobre total municipi	% sobre total municipi	% sobre total municipi	% sobre total municipi
Eivissa	81,6	0,0	4,7	0,1	1,4	12,2
Sant Antoni de Portmany	11,4	34,7	12,3	15,4	17,2	9,0
Sant Joan de Labritja	1,0	37,3	14,2	29,5	18,0	0,0
Sant Josep de sa Talaia	14,0	31,4	14,7	16,6	11,9	11,4
Santa Eulalia del Riu	17,5	0,0	35,3	2,1	19,8	25,3
EIVISSA	14,6	24,8	18,3	15,3	15,3	11,7
Formentera	1,3	21,1	7,0	27,3	38,2	5,2
EIVISSA i FORMENTERA	**10,8**	**23,8**	**15,1**	**18,7**	**21,9**	**9,8**

Taula 8. Percentatge de sòl artificial, sòl protegit i "sòl en perill" (sense protecció) en el primer quilòmetre de costa. APT-C (XN 2000) (Àrea de Protecció Territorial Costanera inclosa a la Xarxa Natura 2000); APT-C (No XN 2000) (Àrea de Protecció Territorial Costanera no inclosa a la Xarxa Natura 2000); Sòl Protegit - No XN 2000 ni APT-C (Sòl que malgrat estar protegit mitjançant figura ANEI, ANNP o ARIP, no forma part de la Xarxa Natura 2000 ni tampoc de l'APT-C).
Table 8. *Percentage of artificial land, protected land and "endangered land" (unprotected) in the first kilometer of coastline. APT-C (XN 2000) (Coastal Protected Area included into Natura 2000); APT-C (No XN 2000) (Coastal Protected Area not included into Natura 2000); Protected land - No XN 2000 ni APT-C (Protected Area classified as ANEI, ANNP o ARIP, but not integrated into Nautra 2000 neither into the Coastal Protected Area).*

cloure que en el cas d'Eivissa el 73,7% d'aquesta franja està protegida i en el cas de Formentera el 93,5%. No obstant això, cal advertir que el grau de protecció és molt desigual en funció dels municipis, destacant els casos de Sant Joan de Labritja que és el presenta el major grau de protecció, amb un 99% del sòl protegit, i el de Santa Eulària des Riu amb el menor grau de sòl protegit, amb un 57,2%. En el cas d'Eivissa, en termes generals es pot observar un major grau de protecció en els vessants NE i S, mentre que les zones confrontants amb els principals centres urbano-turístics presenten el menor grau de protecció. Així doncs, es pot subratllar que el sòl sense protecció i que podria ser susceptible de ser artificialitzat s'eleva a un 11,7% de la franja litoral d'Eivissa i al 5,2% de Formentera. Si contrastam aquestes dades amb les dades del sòl ja artificialitzat a la franja litoral, podem concloure que el "sòl en perill", és a dir aquell que podria ser susceptible de ser urbanitzat, a Eivissa és l'11,68% del litoral, una xifra que implicaria duplicar pràcticament el sòl ja artificialitzat al litoral. Mentre que a Formentera, el "sòl en perill" equival al 5,2% de la franja costanera, una magnitud que quadruplica el sòl ja artificialitzat de la costa formenterenca.

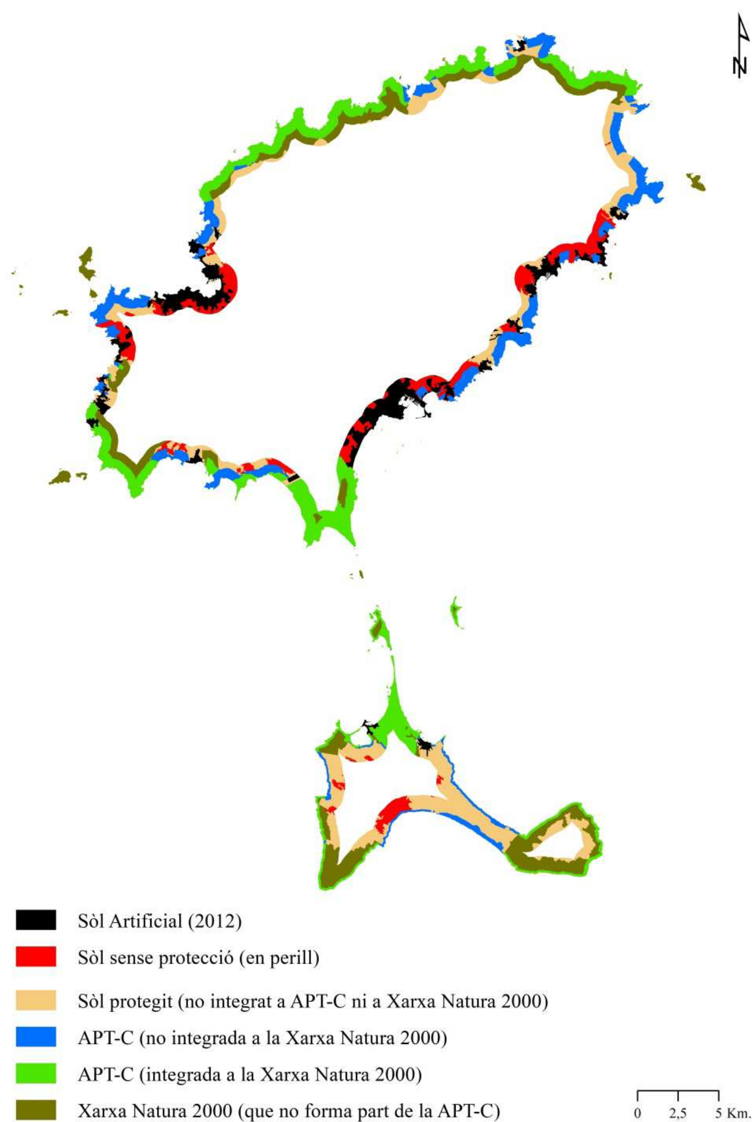

Fig. 3. Mapa del sòl sense protecció (en perill), sòl artificial i sòl protegit a la a la franja d'1 km de costa de les Pitiüses.
Fig. 3. *Map of unprotected land (endangered land), artificial land, protected areas in the 1st km coastal strip of Pitiüses.*

Així doncs, per tal de fer front als riscos de canvi climàtic i escalfament global, però també de cara a la protecció d'un dels principals recursos de l'economia insular com és el litoral, semblaria sensat augmentar els nivells de protecció de la costa per evitar augmentar-ne el deteriorament mitjançant la urbanització. No obstant això, els girs normatius semblen anar en la direcció contrària. Així, el 2013 es modificà la Llei de Costes de 1988, en un context de crisi econòmica profunda i d'adopció de polítiques d'ajustament que entre d'altres coses implicaven un aprofundiment de la via neoliberal. La Llei 2/2013, de 29 de maig, de protecció i ús sostenible del litoral i de modificació de la Llei de Costes (BOE núm.129 de 30/05/2013), entre d'altres, altera el propi concepte de domini públic marítim-terrestre, especialment pel que fa a les platges i els terrenys envaïts per la mar, modifica algunes regles sobre la delimitació de l'esmentat domini públic i la seva constància registral, i dedica un precepte específic a la delimitació a Formentera que esdevé un dels paradigmes en la nova tendència privatitzadora promoguda per la nova llei de costes, emparada en criteris no científics de delimitació i definició dels sistemes litorals (Pons *et al*., 2014). A més, la reforma amnistia deu nuclis nuclis costaners de l'Estat que abans vulneraven la llei ja que envaïen el domini públic. Pel que fa a les servituds legals, la reforma permet reduir l'amplada de la servitud de protecció en determinats casos que no estaven previstos abans, i modifica també el règim d'activitats que es poden desenvolupar en zones de servitud, a més de les obres que es permeten en les edificacions existents. S'amplia el termini màxim de les concessions fins a setanta-cinc anys i admet la transmissibilitat entre vius de les concessions, abans prohibida. També modifica completament l'article 84, referit al cànon per ocupació el domini públic marítim-terrestre. Així doncs, el que la modificació de la llei de costes persegueix és aixecar les barreres de l'anterior norma per tal de facilitar la mercantilització i ús especulatiu del litoral, en línia el que s'ha anat produint en d'altres àmbits en que la crisi ha servit d'excusa per expandir les fronteres de mercantilització i posar a treballar tota la natura (Murray, 2013; Pons *et al*., 2014).

Conclusions

Les Pitiüses són un dels exemples més destacats a escala mundial de les dinàmiques turístiques d'acumulació, la qual cosa han suposat una profunda transformació de la societat i territori illencs (Ferrer, 2015; Del Valle *et al*., 2017). Paradoxalment, d'acord amb Ferrer (2015), els extraordinaris valors ecològics i paisatgístics i la riquesa social han estat clau en la conversió de les Pitiüses en una de les zones turístiques més importants del planeta, i ha estat aquesta indústria la que ha conduït a la "destrucció del paradís". Ens trobam així al davant d'un cas paradigmàtic de la "maledicció dels recursos naturals" associat al turisme, tal com s'han definit aquelles situacions en que la riquesa natural a certes regions ha conduït tot un seguit de conflictes i destrucció ecològica (Badeeb *et al*., 2017).

Nogensmenys, més enllà d'una maledicció entesa com a quelcom fantasmagòric o com un fet natural, aquesta és socialment construïda i resulta d'unes relacions desiguals de poder. Precisament, quan acabà la dictadura, a les Pitiüses s'activà una potent mobilització contra els abusos urbanístics i la destrucció ecològica que fructificà en les demandes socials per a

la protecció dels espais naturals. Gràcies a aquestes mobilitzacions s'han protegit diversos espais terrestres i marítims de l'arxipèlag. La superfície terrestre protegida assolí un màxim de 5.194,67 ha el 2002, amb els parcs naturals de Ses Salines i de Cala d'Hort. Emperò, el gir polític de 2003 procliu a la defensa dels interessos immobiliaris derogà bona part del parc natural de Cala d'Hort, tot quedant la superfície protegida en unes 2.985,52 ha. També cal destacar que es fa necessari la creació dels plans de gestió dels espais naturals amb figures de protecció per a una correcta conservació dels valors ecosistèmics, ja que a hores d'ara tan sols el Parc Natural de ses Salines compta amb el degut pla de gestió.

Així mateix, cal subratllar que no només ha estat l'extensió dels espais terrestres protegits el que ha variat substancialment al llarg del període analitzat, sinó que les àrees naturals d'especial interès han estat sotmeses a vaivens normatius constants que fan perillar el seu paper en la conservació de la biodiversitat. En aquest sentit, s'ha detectat un patró clar segons el qual els governs de dretes activen la permissivitat edificatòria, mentre que governs d'esquerra fan el contrari. Una política sensata de protecció de la biodiversitat hauria de prioritzar aquesta funció per sobre dels interessos crematístics, particularment en uns entorns tan castigats com són els espais insulars amb forta pressió turístico-immobiliària. Així mateix, al llarg de tot el període l'edificació irregular en sòl rústic protegit ha estat una pauta generalitzada que només en pocs casos ha estat castigada, com és el conegut cas Cretu (Ferrer, 2015).

D'altra banda, la superfície marina protegida ha augmentat significativament fins a arribar a 136.197,74 ha. L'augment de la protecció de l'àrea marina es deu a la forta mobilització contra les perforacions petrolíferes que aglutinaren des del moviment ecologista al món empresarial de les illes. Aquests darrers es decantaren a favor de la protecció atès que entenien que les perforacions podrien suposar un risc molt elevat i que per tant podria perjudicar la indústria turística.

Finalment, cal concloure que a la franja del primer quilòmetre de costa resta encara una proporció molt significativa de sòl sense protecció i que podria ser susceptible de ser urbanitzat, tot implicant duplicar el sòl artificial en el cas d'Eivissa i quadruplicar-ho en el de Formentera. Atès que els espais litorals són particularment vulnerables als impactes del canvi climàtic, però també degut al fet que la destrucció del litoral implica la destrucció del principal recurs de l'economia insular, resulta imprescindible que com a societat posem la conservació i l'ús sostenible del litoral al centre del debat públic.

Agraïments

Agrair a la Fundació per a la Conservació d'Eivissa i Formentera per finançar el projecte inicial Capacitat de càrrega socioambiental d'Eivissa. A la Societat d'Història Natural de les Balears i al Projecte "Crisi i reestructuració dels espais turístics del litoral espanyol" (CS02015-64468-P) del Ministeri d'Economia i Competitivitat (MINECO) i del Fons Europeu de Desenvolupament Regional (FEDER).

Referències

Acord del Consell de Govern de 17 de març de 2017 pel que s'inicia el procediment de declaració de noves zones d'especial protecció per a les aus (ZEPA) i d'ampliació

de la superfície d'algunes de les existents en l'àmbit de les Illes Balears (BOIB núm. 2753 de 18/03/2017).

Acord del Consell de Govern de 24 de setembre de 2010, sobre l'aprovació de l'ampliació de la llista de llocs d'importància comunitària (LIC) quant a l'hàbitat 'Basses temporals mediterrànies' (BOIB núm. 145 de 7/10/2010)

Badeeb, R.A., Lean, H.H. i Clark, J. 2017. The evolution of the natural resource curse thesis: A critical literature survey. *Resource Policy*, 51: 125-134.

Balaguer, P., Carreras, D., Diedrich, A., Espeja, S., Bardolet, M. i Tintoré, J. 2013a. Área de sòl i mar protegida per una regulació legal a l'illa de Mallorca. *In:* Pons, G.X., Ginard, A. i Vicens, D. (eds.).*VI Jornades de Medi Ambient de les Illes Baleares*: 12-16.

Balaguer, P., Carreras, D., Diedrich, A., Espeja, S., Bardolet, M. i Tintoré, J. 2013b. Área de sòl i mar protegida per una regulació legal a l'illa de Mallorca. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears,* 56: 177-198.

Blàzquez, M., Garau, J.M. i Murray, I. 2002. *El Tercer Boom. Indicadors de sostenibilitat del turisme a les Illes Balears 1989-1999*. Lleonard Muntaner, Palma. 427 pp.

Cardinale, B.J., Duffy, J.E., Gonzalez, A., Hooper, D.U., Perrings, C., Venail, P., Narwani , A., Mace, G.M., Tilman, D., Wardle, D.A., Kinzig, A.P., Daily, G.C., Loreau, M., Grace, J.B., Larigauderie, A., Srivastava, D.S. i Naeem, S. 2012. Biodiversity loss and its impact on humanity. *Nature,* 486: 59–67.

Carreras, D. i Truyol, M. 2009. Evolució dels espais protegits terrestres de Menorca (1984-2008) *In*: Vidal Hernández, J.M. i Comas Lamarca, E. (edit.). *Jornades sobre els 15 anys de la reserva de la biosfera de Menorca.* Col·lecció Recerca, 17. Institut Menorquí d'Estudis. 75-100.

Comissió Europea. 2011. Estrategia de la UE sobre la biodiversidad hasta 2020: nuestro seguro de vida y capital natural. COM(2011) 244 final (http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0244&from=EN).

Consell Insular d'Eivissa i Formentera. 2008. PTI APT Costa, 25.000, 2005, Pitiüses, ETRS89, SIG.

Consell Insular de Formentera. 2010. NNSS de Formentera, 5.000, 2010, ETRS89.

Conselleria de Mobilitat i Ordenació del Territori. 2007. Llei Espais Naturals 1-91, 10.000, de 2004, de les Illes Balears, ETRS89. Govern de les Illes Balears, Palma.

Conselleria de Mobilitat i Ordenació del Territori. 2008. Llei de mesures urgents per a un desenvolupament sostenible a les Illes Balears 4-08, 25.000, de 2008, de les Illes Balears, ETRS89.

Convention on Biological Diversity, www.cbd.int/island/

Decret 63/1999, de 28 de maig, pel qual s'estableix la reserva marina dels Freus d'Eivissa i Formentera (BOCAIB núm. 74, de l' 8 de juny de 1999). Decret Llei 1/2007, de 23 de novembre, de mesures cautelars fins a l'aprovació de normes de protecció d'àrees d'especial valor ambiental per a les Illes Balears (BOIB núm. 176 de 24/11/2007).

Decret 24/2002, de 15 de febrer, pel qual es declara el Parc Natural de Cala d'Hort, Cap Llentrisca i sa Talaia, i les Reserves Naturals des Vedrà, es Vedranell i dels Illots de Ponent. BOIB núm.23 de 21/02/2002.

Decret 29/2006, de 24 de març, pel qual s'aprova l'ampliació de la llista de Llocs d'Importància Comunitària (LIC) i es declaren més Zones d'Especial Protecció per a les aus (ZEPA) a l'àmbit de les Illes Balears (BOIB núm. 51 EXT. de 6/04/2006).

Decret llei 1/2016, de 12 de gener, de mesures urgents en matèria urbanística (BOIB núm. 6 de 13/02 / 2016).

Del Valle, L., Murray, I., Pons, G.X., i Calvo, J. 2017. *Capacidad de carga socioambiental de la isla de Eivissa. Estado de la cuestión*. Monografies de la Societat d'Història Natural de les Balears, 26. 206 pp.

Díaz, E. i Marbà, N. 2009. 1120 Posidonion oceanicae. Praderas de Posidonia oceànica. *In*: VV.AA. *Bases ecológicas preliminares para la conservación de los tipos de hábitat de interés comunitario en España*.

Ministerio de Medio Ambiente, y Medio Rural y Marino, Madrid. 129 pp.

Directiva 79/409/CEE del Consell, del 2 d'abril del 1979, relativa a la conservació de les aus silvestres.

Directiva 92/43/CEE del Consell, del 21 de maig de 1992, relativa a la conservació dels hàbitats naturals i de la fauna i flora silvestres.

EEA. 2015. *SOER 2015. The European environament. State and outlook 2015*. European Environment Agency, Copenague (https://www.eea.europa.eu/soer).

EP. 2014. Mar Blava recuerda que las prospecciones serían una 'grave amenaza' para la Red Natura 2000. *El Mundo* 21/05/2000. (http://www.elmundo.es/baleares/2014/05/21/537c8d71e2704e3c098b456f.html).

Farinós, J. (ed.). 2011. *La gestión integrada de zonas costeras. ¿Algo más que una ordenación del litoral revisada?* Publicacions de la Universitat de València, València. 376 pp.

Ferrer, J. Ll. 2003. Història d'una reivindicació popular. *In:* GEN-GOB Eivissa. *El Parc Natural de Ses Salines d'Eivissa i Formentera. El tresor ecològic de les Pitiüses*. Genial Edicions Culturals, Eivissa. 154-163.

Ferrer, J. Ll. 2015. *Ibiza: la destrucción del paraíso*. Balàfia Postals, Eivissa. 479 pp.

Ferrer, J. LL. 2016. Las ANEI de las Pitiusas quedan inedificables como el resto de las Baleares. *Diario de Ibiza* 09/01/2016 (http://www.diariodeibiza.es/pitiuses-balears/2016/01/09/acuerdo-govern-declarar-inedificables-anei/815966.html).

GEN. 1991. *La lluita per ses Salines*.: Editorial Mediterrània, Eivissa, 203 pp.

IGN. 2011. CORINE Land Cover 1990. Formato Shapefile, E: 1/100.000. Instituto Geográfico Nacional, Madrid.

IGN. 2015. CORINE Land Cover 2012 (España). Formato Shapefile, E: 1/100.000. Instituto Geográfico Nacional, Madrid.

IHM. 2015. Línea de costa 2015. Formato shapefile, 1/25.000. Instituto Hidrográfico de la Marina, Madrid.

Llei 1/1984, de 14 de març, d'Ordenació i Protecció d'Àrees Naturals d'Interès Especial (BOCAIB núm.7 de 09/05/1984).

Llei 5/1985, de 2 de maig, de declaració de Ses Salines d'Eivissa i Formentera i illots intermedis com a àrea natural d'interès especial (BOCAIB núm. 15 de 30/05/1985).

Llei 22/1988, 28 de juliol, de Costes (BOE núm. 181 de 29/07/1988).

Llei 4/1989 Llei 4/1989, de 27 de març, de conservació dels espais naturals i de la flora i fauna silvestres (BOE núm. 74 de 28/03/1989).

Llei 1/1991, de 30 de gener, d'espais naturals i de règim urbanístic de les àrees d'especial protecció de les Illes Balears (BOIB Núm. 31 de 09/03/1991).

Llei 7/1992, de 23 de desembre, de modificació de determinats articles de la Llei 1/1991, de 30 de gener, d'Espais Naturals i de Règim Urbanístic de les Àrees de especial protecció de les Illes Balears (BOIB núm. 8 del 19/01/1993).

Llei 26/1995, de 31 de juliol, per la qual es declara Reserva Natural de les Salines d'Eivissa ("Ses Salines"), les illes des Freus i les Salines de Formentera (BOE núm. 182 del 01/08/1995).

Llei 9/1999, del 6 d'octubre, de mesures cautelars i d'emergència relativa a l'ordenació del territori i l'urbanisme a les Illes Balears (BOIB núm. 128 del 12/10/1999).

Llei 17/2001, de 19 de desembre, de protecció ambiental de ses Salines d'Eivissa i Formentera (BOIB núm.156 de 29/12/2001).

Llei 10/2003, de 22 de desembre de mesures tributàries i administratives (BOIB núm. 179 del 29/12/2003).

Llei 5/2005, del 26 de maig, per a la conservació dels espais de rellevància ambiental (LECO) (BOIB núm. 85 del 04/06/2005).

Llei 42/2007, de 13 de desembre, del Patrimoni Natural i de la Biodiversitat (BOE núm. 299 de 14/12/2007).

Llei 4/2008, de 14 de maig, de mesures urgents per a un desenvolupament territorial sostenible a les Illes Balears (BOIB núm. 68 del 17/05/2008).

Llei 7/2012, de 13 de juny, de mesures urgents per a l'ordenació urbanística sostenible (BOIB núm. 91 del 23/06/2012).

Llei 2/2013, de 29 de maig, de protecció i ús sostenible del litoral i de modificació de la Llei de Costes (BOE núm.129 de 30/05/2013).

Manresa, A. 1998. *Balears SA. Lo dicho en El País*. Res Publica Eidicions, Eivissa. 266 pp.

MAPAMA. 2017. *Banco de Datos de la Naturaleza*. Ministerio de Agricultura y Pesca, Alimentación y Medio Ambiente. http://www.mapama.gob.es/es/biodiversidad/servicios/banco-datos-naturaleza/acceso-rapido-datos.aspx).

Mayol, J. 2010. Geografia i història dels espais naturals protegits a les Illes Balears. *In*: Mayol, J., Muntaner, Ll. i Rullan, O. (eds.). *Homenatge a Bartomeu Barceló i Pons, geògraf*. Lleonard Muntaner Editor, Palma. 637-654.

Murray, I. (coord.). 2010. *Els indicadors de sostenibilitat de les Illes Baleares (2003-2008).* Universitat de les Illes Balears, Palma. 666 p.

Murray, I. 2013. Islas Baleares: la “intelligentsia” responde a la crisis preparando un nuevo tsunami urbanizador. *In*: Prieto, F. i Ruiz, J.B. (coord.). *Costas Inteligentes*. Greenpeace España, Madrid. 267-275.

Llorente, N. i Pons, G.X. 1997. *Estat del Medi Ambient de les Illes Balears 1996*. Sa Nostra, SHNB, Palma. 107 pp.

Orden AAA/1260/2014, de 9 de julio, por la que se declaran Zonas de Especial Protección para las Aves en aguas marinas españolas (BOE núm. 173 de 17/07/2014).

Pons, G.X. 2015. Els invertebrats endèmics de les illes Balears: actualització del seu catàleg i apunts per a la seva conservació. *In: Llibre Verd de Protecció d'Espècies a les Balears*. Govern de les Illes Balears. Conselleria d’Agricultura, Medi Ambient i Territori. Mon. Soc. Hist. Nat. Balears, 20: 181-206.

Pons, G.X., Martín-Prieto, J.A, Mir Gual, M. i Rodríguez Perea, R. 2014. La reforma de la llei de costes 22/1988: La nova concepció del domini Públic marítim-terrestre. El cas de Formentera. *In*: GADESO. *Anuari del Turisme de les Illes Balears 2014*. Fundació Gadeso, Palma. 215-234.

Pons, G.X. i Moragues, Ll. (eds.). 2001. *Estat del Medi Ambient de les Illes Balears 1998-1999*. Sa Nostra, SHNB, Palma. 96 pp.

Pons, G.X. i Moragues, Ll. (eds.). 2003. *Estat del Medi Ambient de les Illes Balears 2000-2001*. Sa Nostra, SHNB, Palma. 90 pp.

Pons, G.X. i Palmer, M. 1996. *Fauna endèmica de les illes Balears*. Institut d'Estudis Baleàrics, Conselleria d'Obres Públiques, Ordenació del Territori i Medi Ambient (Dir. Gen. Medi Ambient). Societat d'Història Natural de les Balears. 307 pp.

Rullan, O. 2006. La ciudad de Eivissa: de ciudad única a principal centro urbano de la isla. *In:* Artigues, A.A., Bauzà, A., Blázquez, M., González, J., Murray, I. i Rullan, O. *Introducción a la geografía urbana de las Illes Balears*. UIB, AGE, Govern de les Illes Balears, Palma. 218-237.

Servei de Protecció d’Espècies. 2015. *Llibre verd de protecció d’espècies a les Balears*. Monografies de la Societat d’Història Natural de les Balears, núm. 20. Conselleria d’Agricultura, Medi Ambient i Territori, Palma.

SITIBSA. 2017. Altres àrees medi ambientals - Sòl sotmès a algun tipus de règim de protecció supramunicipal. (http://www.caib.es/sacmicrofront/noticia.do?idsite=5505&cont=76252&lang=ca).